

Управління (департаменти)
освіти і науки обласних,
Київської міської
державних адміністрацій
Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Щодо методичних рекомендацій
про викладання навчальних предметів
у закладах загальної середньої освіти
у 2019/2020 навчальному році

Міністерство освіти і науки надсилає для практичного використання методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році, підготовлені спільно з Національною академією педагогічних наук України та Інститутом модернізації змісту освіти.

Просимо довести їх до відома керівників закладів загальної середньої освіти та вчителів.

Заступник Міністра

В. А. Карандій

Бескова, 481-32-01
Дубовик О.А.
Коваленко О.Я.

Вступ

Реформування загальної середньої освіти передбачає модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, а саме головне – орієнтуватися на здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Статтею 12 Закону України «Про освіту» визначено мету повної загальної середньої освіти - всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Окрім того, усі компетентності однаково важливі і взаємопов'язані: елементи, притаманні одній компетентності впливатимуть на формування інших.

Звертаємо особливу увагу, що у змісті всіх навчальних програм послідовно впроваджено компетентнісний підхід, який відповідає стратегічному напрямку розвитку освіти в контексті положень Концепції «Нова українська школа» та показано особливості запровадження наскрізних змістовних ліній «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність», які відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання.

Наскрізна лінія [«Екологічна безпека і сталий розвиток»](#) підсилює формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості: збереження, захист довкілля й усвідомлення сталого його

розвитку, готовність брати участь у вирішенні питань навколишнього середовища і розвитку суспільства.

Наскрізна лінія [«Громадянська відповідальність»](#) забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей, розкриває суть поняття «відповідальний громадянин», визначає вектори його діяльності.

Реалізації здоров'язбережувальної ключової компетентності сприяє наскрізна лінія [«Здоров'я і безпека»](#), орієнтуючи на формування учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

Метою наскрізної лінії [«Підприємливість і фінансова грамотність»](#) є навчання молодого покоління українців ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Наскрізні змістові лінії спільні для всіх початкових предметів, є засобом інтегрування навчального змісту, вони корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях. Упровадження наскрізних змістових ліній у навчальний предмет передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проектів, роботу з різними джерелами інформації.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Зміст навчання потрібно базувати на положеннях дидактики, психології, методики, підборі оригінальних завдань і видів діяльності, моделюванні творчої діяльності учнів, урахуванні розвитку мовних, соціальних, громадянських, здоров'язбережувальних та інших компетентностей, визначених навчальними програмами.

Нині змінилися не тільки вимоги до якості освіти, а й виникла потреба впровадження у зміст освіти європейського виміру, спрямування його на інтеграцію до світових та європейських стандартів. А тому перед освітянами, науковцями стоїть нелегке завдання – пошук ефективних механізмів проходження всіх етапів навчання.

Саме через освіту необхідно підготувати інноваційну людину, здатну до сприйняття змін та новацій. Головна мета розвитку української системи освіти – створити умови для саморозвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України.

Вивчення мов корінних народів або національних меншин, інтегрованого курсу «Література»

Основними завданнями мовно-літературної освіти у закладах загальної середньої освіти, де функціонують класи з навчанням (вивченням) мов корінних народів або національних меншин є формування гуманістичного і державного світогляду, активної громадянської позиції, почуття патріотизму в учнів, розширення їх культурно-пізнавальних інтересів, виховання поваги до традицій свого народу та толерантного ставлення до культури та традицій інших народів.

У 2019/2020 навчальному році вчителі-словесники закладів загальної середньої освіти, де функціонують класи з навчанням (вивченням) мов корінних народів або національних меншин, працюватимуть за Типовими освітніми програмами, затвердженими наказами Міністерства освіти і науки України:

- від 20.04.2018 № 405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів освіти II ступеня»;
- від 20.04.2018 № 408 «Про затвердження типової освітньої програми закладів освіти III ступеня».

Звертаємо увагу, що Типову освітню програму для закладів освіти III ступеня, яку затверджено наказом МОН від 20.04.2018 року № 406, було введено в дію для денних закладів загальної середньої освіти тільки на 2018/2019 навчальний рік, тому вона знімається з виконання.

Нагадуємо, що відповідно до Закону України «Про освіту» розширюються права закладів загальної середньої освіти, які, розробляючи свої робочі освітні програми на основі зазначених вище Типових освітніх програм, можуть самостійно вибудовувати конкретне співвідношення навчального часу та перелік предметів, за якими здійснюватися навчання державною мовою та мовою корінних народів або національних меншин; розподіл навчального навантаження між мовою відповідного корінного народу або національної меншини та іноземною мовою тощо.

Робочі освітні програми закладів загальної середньої освіти затверджуються керівництвом навчального закладу та не потребують погодження з відповідним органом управління освітою.

При формуванні варіативної складової навчального плану її зміст визначається закладами загальної середньої освіти самостійно, при цьому враховуються особливості організації освітнього процесу та індивідуальних освітніх потреб учнів, особливості регіону, рівень навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

Відповідно до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про освіту» визначено, що особи, які належать до корінних народів, національних меншин України і розпочали здобуття загальної середньої освіти до 1 вересня 2018 року, до 1 вересня 2020 року продовжують здобувати таку освіту відповідно до правил, які існували до набрання чинності цим Законом. Починаючи з 2020 року, буде поступово

здійснюватися розширення вивчення навчальних предметів державною мовою.

У зв'язку з цим наказом Міністерства освіти і науки України від 27.03.2019 р. № 399 затверджено дорожню карту імплементації статті 7 Закону України «Про освіту» у закладах загальної середньої освіти на 2019-2023 роки, якою передбачено комплекс заходів з метою реалізації вищезазначеної статті.

Мови і літератури корінних народів та національних меншин у закладах загальної середньої освіти вивчаються за навчальними програмами, які є складовою типових освітніх програм, розкривають роль мов та літератур національних меншин у формуванні ключових компетентностей та відображають компетентнісний підхід до їх вивчення.

У 5-9 класах заклади загальної середньої освіти продовжують працювати за типовими навчальними програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804; **у 10-11 класах** – за наказом МОН від 23.10 2017 № 1407.

Навчальна програма не обмежує самостійності й творчої ініціативи вчителя в реалізації основних ліній змісту навчання мовам та літературам національних меншин.

У пояснювальних записках до чинних програм зазначено, що кількість годин на вивчення розділів і тем є орієнтовною, тому вчитель, виходячи з конкретних умов навчання, має право самостійно здійснювати перерозподіл годин протягом всього навчального року та реалізувати зміст навчання за рахунок резервного часу або, за необхідності, інтенсифікації навчального процесу.

Навчальні програми та підручники до них розроблено на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 № 462, та положень концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Нагадуємо, що у 5-9 класах вивчається інтегрований курс «Література» (національної меншини та зарубіжна).

У 10-11 класах навчальні предмети «Мова національної меншини» та інтегрований курс «Література» (національної меншини та зарубіжна) в закладах загальної середньої освіти, де функціонують класи з навчання мовами національних меншин за новим типовим навчальним планом на рівні стандарту (див. наказ МОН від 20.04 2018 № 408) трансформується в інтегрований курс «Мова та література корінного народу або національної меншини».

Предмет «Зарубіжна література» виокремлюється в окремий курс, який вивчається за типовою навчальною програмою та підручником для закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою. Однак, викладання предмету «Зарубіжна література» здійснюватиметься мовою навчання закладу загальної середньої освіти (угорською, польською та ін.) за

підручниками, що будуть перекладені відповідною мовою національної меншини.

На філологічному рівні в 10 класі «Мова національних меншин» та «Література національних меншин» вивчаються як окремі предмети (відповідно 3 год. та 2 год. на тиждень). Окреме вивчення зазначених предметів може здійснюватися і на рівні стандарту, але за наявності затвердженої навчальної програми та підручників до неї.

У 2019-2010 навчальному році в 10-11 класах необхідно працювати за такими освітніми програмами:

| | | |
|-----|--|-------------------|
| 1. | Болгарська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (10-11 класи) | Рівень стандарту |
| 2. | Гагаузька мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 3. | Кримськотатарська література для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою | Рівень стандарту |
| 4. | Кримськотатарська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою | Рівень стандарту |
| 5. | Мова іврит для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 6. | Молдовська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 7. | Новогрецька мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 8. | Польська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 9. | Ромська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 10. | Російська мова (початок вивчення з 1 класу) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 11. | Російська мова (початок вивчення з 5 класу) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 12. | Румунська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 13. | Словацька мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою | Рівень стандарту |
| 14. | Молдовська література для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською | Профільний рівень |

| | | |
|-----|--|-------------------|
| | мовою | |
| 15. | Молдовська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою | Профільний рівень |
| 16. | Молдовська мова та література (інтегрований курс) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою | Рівень стандарту |
| 17. | Польська література для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою | Профільний рівень |
| 18. | Польська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою | Профільний рівень |
| 19. | Польська мова та література (інтегрований курс) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою | Рівень стандарту |
| 20. | Польська мова як друга іноземна у спеціалізованих школах із поглибленим вивченням іноземних мов та у закладах загальної середньої освіти | Рівень стандарту |
| 21. | Російська література для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою | Профільний рівень |
| 22. | Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою | Профільний рівень |
| 23. | Російська мова та література (інтегрований курс) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою | Рівень стандарту |
| 24. | Румунська література для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою | Профільний рівень |
| 25. | Румунська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою | Профільний рівень |
| 26. | Румунська мова та література (інтегрований курс) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою | Рівень стандарту |
| 27. | Угорська література для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою | Профільний рівень |
| 28. | Угорська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою | Профільний рівень |
| 29. | Угорська мова та література (інтегрований курс) для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою | Рівень стандарту |

У випадку відсутності підручників з того чи іншого предмета можна використовувати підручники попередніх років, навчальні посібники, додаткові дидактичні матеріали, інформаційні матеріали, які необхідно розміщувати на офіційних сайтах ІППО.

Для учнів 6 та 11 класів закладів загальної середньої освіти у 2019 році за кошти державного бюджету видано такі підручники з мов і літератур національних меншин:

1. «Новогрецька мова» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Добра О. М.);

2. «Болгарська мова (рівень стандарту)» підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гайдаржи І. С., Проданова О. І., Мілков А. М.);

3. «Гагаузька мова (рівень стандарту)» підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Курогло Н. І., Кіор І. Ф., Мілков А. М., Драганов П. М.);

4. «Новогрецька мова (рівень стандарту)» підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Добра О. М., Воевутко Н. Ю., Сніговська О. В., Малахіті А. В.);

5. «Польська мова (11-й рік навчання, рівень стандарту)» підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Войцева О. А., Бучацька Т. Г.);

6. «Російська мова (11-й рік навчання, рівень стандарту)» підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Баландіна Н. Ф., Дегтярьова К. В.);

7. «Російська мова (7-й рік навчання, рівень стандарту)» підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Баландіна Н. Ф., Зима О. В.);

8. «Кримськотатарська мова (рівень стандарту)» підручник для 11 класу з навчанням кримськотатарською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Меметов А. М., Алієва Л. А.);

9. «Кримськотатарська література (рівень стандарту)» підручник для 11 класу з навчанням кримськотатарською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Веліулаєва А. В.);

10. «Польська мова (профільний рівень)» підручник для 11 класу з навчанням польською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Іванова М. С., Іванова-Хмель Т. М.);

11. «Польська література (профільний рівень)» підручник для 11 класу з навчанням польською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Лебедь Р. К.);

12. «Польська мова (7-й рік навчання, рівень стандарту)» підручник для 11 класу спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов та закладів загальної середньої освіти (авт. Гузюк-Свіца Б., Пшеходзка Г., Рочняк А., Зелінська М.);

13. «Російська мова та література (інтегрований курс, рівень стандарту)» підручник для 11 класу з навчанням російською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Давидюк Л. В., Дядечко Л. П., Халабаджах І. М.);

14. «Румунська мова та література (інтегрований курс, рівень стандарту)» підручник для 11 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Говорнян Л. С., Васильчук М. Д., Сандулова Л. Ф.);

15. «Румунська мова (профільний рівень)» підручник для 11 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Говорнян Л. С., Єнекюк І. С., Ротару Л. М.);

16. «Румунська література (профільний рівень)» підручник для 11 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Говорнян Л. С., Колесникова Д. О.);

17. «Угорська мова (профільний рівень)» підручник для 11 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Браун Є. Л., Зикань Х. І., Ковач-Буркуш Є. С.);

18. «Угорська література (профільний рівень)» підручник для 11 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Дебрецені О. О.).

У випадку відсутності підручників з того чи іншого предмета можна використовувати підручники попередніх років, навчальні посібники, додаткові дидактичні матеріали, інформаційні матеріали, які необхідно розміщувати на офіційних сайтах ІППО.

Повний перелік навчальної літератури для закладів загальної середньої освіти з навчанням (вивченням) мовами корінних народів або національних меншин надається в Переліку навчальних програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, якій постійно оновлюються та доступний на офіційному сайті Інституту модернізації змісту освіти.

Записи в журналі ведуться державною мовою. Усі записи щодо оцінювання різних видів діяльності контролю роблять у формі називного відмінка.

Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) державна підсумкова атестація.

Обов'язковому оцінюванню підлягають навчальні досягнення учнів з предметів інваріантної та варіативної складових робочого навчального плану закладу. Не підлягають обов'язковому оцінюванню навчальні досягнення учнів з факультативних, групових та індивідуальних занять, які фіксуються в окремому журналі.

Оцінювання в 5-9 класах здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з мов національних меншин (лист МОН України від 30.08.2013 № 1/9-592 «Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання російської мови та інших мов національних меншин для використання в закладах загальної середньої

освіти, де навчаються рідною мовою або вивчають її»; у 10-11 класах – за листом МОН України від 22.08.2018 № 2.2-2189 «Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 10—11 класів з інтегрованого курсу «Мова та література корінного народу, національної меншини» у закладах загальної середньої освіти, де навчаються мовою корінного народу або національної меншини».

Зошити підписуються мовою вивчення.

Ведення зошитів оцінюється у 5-9 класах один раз на тиждень; у 10-11 класах щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою. Під час перевірки зошитів ураховується наявність різних видів роботи, грамотність, охайність, вміння правильно оформити роботу.

Використання зошитів з друкованою основою є обов'язковим, їх використання має бути погоджено з батьками і дирекцією навчального закладу та мати відповідний гриф МОН України або схвалено для використання в закладах загальної середньої освіти.